M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.

Ser. 323

Title: Siddhanta Muktāvali

323

[illegible]	Title
	Author
	Editor
	Year, Vols.
	Publisher
[illegible]	Remarks

श्रीगणेशायनमः श्रीगुरुभ्योनमः निर्विघ्नमस्तु चूडामणीकृतविधुर्वलयीकृतवासुकिः भवोभवतुभव्याय लीलाताण्डवपण्डि-
तः १ निजनिर्मितकारिकावलीमतिसंक्षिप्तचिरंतनोक्तिभिः विशदीकरवाणिकौतुकान्ननुराजीवदयावशंवदः २ मङ्गला[illegible]
[illegible] ज्ञापिकाय [illegible] विघ्नध्वंसकामस्य मङ्गलकर्तव्यता [illegible] शिष्यशिक्षायै [illegible]
[illegible] ३ विघ्नविघाताय कृतं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति [illegible]
[illegible] ननु मङ्गलस्य विघ्नध्वंस [illegible] मङ्गलं [illegible] समाप्ति [illegible]
[illegible] विघ्नसत्त्वे [illegible] फल [illegible] सम्भवात् [illegible]
[illegible] मङ्गलं [illegible]
[illegible] विघ्नप्रागभावस्य [illegible] मङ्गलस्य [illegible]
तं [illegible] विघ्नध्वंस [illegible] मङ्गलस्य [illegible] फलं [illegible]
[illegible] विघ्न [illegible] मङ्गलस्य विघ्नध्वंसः फलं [illegible]
[illegible] विघ्नध्वंसं प्रति [illegible] प्रामाण्यं समाप्ति [illegible]

सिद्धा॰ मु॰ [illegible]

[illegible] एकदेशाभावाभावे [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] १ द्रव्यगुणादि [illegible]
[illegible] पदार्थ [illegible]
[illegible]
[illegible] पदार्थाः [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] २ इत्यादि विभजते क्षित्यप्तेज इति क्षितिः पृथिवी
आपः उदकं मरुत् वायुः व्योम आकाशं दिक् आत्मा मनः एतानि नव द्रव्याणीत्यर्थः ननु द्रव्यत्वजातौ किं मानं नहि तत्र
प्रत्यक्षं प्रमाणं घृतजतुसुवर्णादिषु द्रव्यत्वानवगाहादिति चेन्न कार्यसमवायिकारणतावच्छेदकतया संयोगस्य विभागस्य
वा समवायिकारणतावच्छेदकतया द्रव्यत्वजातिसिद्धेरिति ननु दशमं द्रव्यं तमः कुतो नोक्तं तद्धि प्रत्यक्षेण गृह्यते
नीलरूपवत्त्वात् क्रियावत्त्वाच्च द्रव्यत्वं [illegible] पृथिवी [illegible] तेजआदिकं [illegible] आलोकाः

सिद्धांतमुक्ता० निर्वर्त्तत्वात् कारणविशेषेण भावस्य कोटी भावे सति व्यापकत्वोपदर्शितरक्तत्वनाशाभ्यामवत्वात् रूपसत्वापत्तौरिति मु
क्तरूपा कर्मवृत्तिर्जातिविशेषःकर्मत्वमात्रमेवयाधिकार्कोमिति तत्कर्मत्वादिविशेषः संतानवयवादिक्रमेणामोरवयवस्यात
गुणेर्मविवक्षत्वेन तस्य तत्कोमनस्वावृत्तिवचनेन गुणानन्विभजते अथगुणाइति रूपेगुणाश्चतुर्विंशतिसंख्याकाःगुणा
इत्यनेनकर्मसस्वेन च दर्शिताः तत्र गुणानावृत्तिजातिर्मितिहृत्याख्यस्यते ॥७॥ कर्माणि विभजते उत्क्षेपणमिति
कर्मादिजातिसत्त्वपक्षश्लिष्टा एवमुत्क्षेपणत्वादिकमपि ननुगमनादिकमपि पृथक्कर्माधिकत्वमाकुनीयाक
मतमाह अपसारणस्वनगमनादेतान्यन्नगमनं च तिर्यग्गमनमप्यत्रामनादेवलभ्यते ८ सामान्यं निरूपयति सा
मान्यमिति तत्रसामान्यमित्यवत्यमन्तनत्रसमवेतत्वं अनेकसमवेतत्वसंयोगादीनामप्यस्ति अतउक्तं नित्यत्वमिति इतिव
ति नित्यत्वे सति समवेतत्वं गगनपरिमाणादीनामप्यस्ति अतउक्तं अनेकेति नित्यत्वे सति अनेक वृत्तित्वं अत्यन्ता
भावस्याप्यस्ति अतउक्तं समवेतत्वमिति एकमात्र व्यक्तिवृत्तिर्न जातिः तथाचोक्तं व्यक्तेरभेद
स्तुल्यत्वं संकरोथानवस्थितिः रूपहानिरसंबंधो जातिबाधकसंग्रहः इत्यादिति परत्वमधिकदेशवृत्तित्वं अपर
त्वमन्यदेशवृत्तित्वं सकलजातिपेक्षया सत्ताधिकदेशवृत्तित्वात् सत्तायाः परत्वं तदपेक्षया व्याप्यामानामपरत्वं

व्यापकत्वादिति द्रव्यत्वादिकायपेक्षया व्यापकत्वाद्द्रव्यत्वादेरपरत्वं सतापेक्षया व्याप्यत्वाद्द्रव्यत्वादेरपरत्वं चाव्यव
स्थापकत्वं ॥९॥ विशेषं निरूपयति अन्त्येति अन्ते अवसाने वर्त्तन्ते इत्यन्त्याः यदपेक्षया अन्यो विशेषो नास्तीत्यर्थः घ
टादीनां द्व्यणुकपर्यन्तानां तत्तदवयवभेदात् परस्परं भेदः परमाणूनां परस्परं भेदको विशेषएव ननु स्वतएव व्यावृत्तः ते
न तत्र विशेषान्तरापेक्षानास्तीत्यर्थः ॥१०॥ समवायं दर्शयति घटादीनामिति अवयवावयविनोर्गुणगुणिनोः क्रिया
क्रियावतोर्जातिव्यक्त्योर्विशेषनित्यद्रव्ययोर्नित्य इव संबंधः समवायः समवायत्वं नित्यसंबंधत्वं तत्र प्रमाणं तु गुणक्रि
यादिविशिष्टबुद्धिर्विशेषणविशेष्यसंबंधविषया विशिष्टबुद्धित्वात् दंडीपुरुष इति विशिष्टबुद्धिवदित्यनुमानेनसं
योगादिबाधात् समवायसिद्धिः नचस्वरूपसंबंधेन सिद्धसाधनं अनंतस्वरूपाणां संबंधत्वकल्पने गौ
रवात् लाघवादेकसमवायसिद्धिः ननुसमवायस्यैकत्वे रूपवत्ताबुद्धिप्रसंगः तत्रस्वरूपसमवायसत्त्वेऽपिरूपाभा
वात् नचैवं अभावस्यापि वैशिष्ट्यं संबंधान्तरमिति सिद्धमिति वाच्यं तस्य नित्यत्वे भूतले घटानयनानंतरमपि घटाभा
वबुद्धिप्रसंगात् घटाभावस्य तत्र सत्वात् तस्य नित्यत्वात् अन्यथा देशान्तरेऽपि घटाभावप्रतीतिर्न स्यात् वैशिष्ट्य
स्य च तत्रसत्वात् समसंख्या कदाचिद्व्याप्यवृत्तित्वान्नतद्बुद्धिः वैशिष्ट्यस्यानित्यत्वे तत्तदनंतवैशि

सि॰ मु॰ तदुत्पन्नेनैवंसंबंधोगवं इत्यंतत्तत्सत्कार्यत्वंननुउत्पत्तिकालतायावतांसंबंधः १० अभावंविभजते अभावस्त्विति
२ अभावत्वंद्रव्यादिषट्कान्योन्याभावत्वं संसर्गेति संसर्गाभावान्योन्याभावभेदाद्विविधः अन्योन्याभावस्यैकविधत्वा
संसर्गाभावत्वंद्रव्यादिपट्कान्योन्याभावत्वं संसर्गाभावत्वंप्रागभावविभजते प्रागभावइति संसर्गाभावत्वंचान्योन्याभावभिन्नाभावत्वं अन्योन्याभा
वत्वंतुतादात्म्याभावावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वं विनाश्यभावत्वंप्रागभावत्वं जन्याभावत्वंध्वंसत्वं नित्यसंस
र्गाभावत्वमत्यंताभावत्वं पूर्वभूतमन्तराइत्यादि अपसारितेतुपुनरानीतेतत्रघटकालस्यसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगि
ताभावत्वं ध्वंसप्रागभावयोरधिकरणेनाभावबुद्धिः भविष्यतीत्यादिना तद्भावमात्राभावबुद्धिरितिचेन्न भवन्ते
नाभावस्यात्यन्ताभावप्रतियोगिकालत्वनाभावबुद्धिः स्यादिति भूतलेघटइत्यादौ प्रतीतिस्तद्धिमानाभा
संसर्गाभावविषयकत्वनाभावबुद्धिप्रमाणाभावात् ध्वंसादिकालावच्छेदेनात्यन्ताभावात्ततु हेतन
स्तु तद्भावानामधिकरणात्मकत्वं तथाचालम्बनमनन्ताधिकरणात्मकत्वकल्पनापेक्षयातिरिक्तत्वकल्पने १
लाघवं तथाचाभावानामधिकरणात्मकत्वंतथाचअभावाप्युपपद्यते एवंतत्तु घटकस्यमतात्प्रभावानामतिरिक्तत्वमुपपद्यते म
नोवाप्यलक्षणीयत्वात् एवंचाधिकरणानुभवाप्युपपद्यते एवं ज्ञानत्वम् अभावत्वाभावानामतिरिक्तत्वमुपपद्यते अ
न्याभावत्वमत्यन्ताभावत्वं नहि दृष्टाज्ञानान्यथात्वम् सत्यसंनस्यात् एतेनज्ञानातीतत्वोपाधात्मकलमत्वनाभावस्यैवाति

सत्त्वं अथसाधर्म्यवैधर्म्येधर्म्ये इदानींपदार्थानांसाधर्म्यंवैधर्म्यंचवक्तुमुपक्रमते सप्तानामित्यादि सप्तानांधर्माधर्मेतिसधर्मा
णः तेषांभावः साधर्म्यंसमानोधर्मइतिफलितोर्थः विरुद्धोधर्मोवैधर्म्यंतेविधर्माणः तेषांभावोवैधर्म्यंविरुद्धधर्मइतिफलि
तोर्थः ईश्वरज्ञानानित्यतासाध्यर्थंचेश्वरे ईश्वरज्ञानविषयत्वनाम्नः केवलान्वयित्वात् एवमभिधेयत्वादिकंबोध्यं
१३ द्रव्येति द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषाणांसाधर्म्यं अनेकत्वंसमवायित्वंच अत्रापिअनेकत्वसमवायित्वस्वरूपत्वं
मिथ्यानेकत्वमनिभावत्वं तथाचानेकभावत्वंनिपदार्थविभाजकोपाधिमत्त्वमित्यर्थः तत्रप्रत्यक्षप्रदानात्ममित्ति
वाचित्वंसमवायत्वंचसमवायत्वंनास्ति सामान्यादावभावात् सत्तावत्त्वमितिद्रव्यगुणकर्मणांसत्तावत्त्वं
नित्यत्वं गुणादिरिति अवयवगुणादिरयादौद्रव्यसमवायिकारणत्वादितिद्रव्याणां क्रियाजन्यत्वमसमवायिकारणत्वमिति
नवगुणानांसाधर्म्यकथनमेतत्कथनंतत्रपदार्थविभाजकोपाधिमत्त्वंनसत्त्वात् नहिघटत्वादिकंद्रव्यत्वंगुणत्वादि
त्रिकमत्वरूपंसत्तावत्त्वं जातिगुणत्वादिकंनचाप्यनेकत्वंतनपदार्थविभाजकोपाधिः १४ सामान्येति सामान्यानां
कारणत्वंसामान्यादीनामित्यर्थः पारिमाण्डल्येति पारिमाण्डल्यंपरमाणुपरिमाणंकारणतास्ततंद्रव्याणामित्यर्थः परि
माणपरिमाणंतुनकस्यापिकारणं तदिष्टत्वात्परमाणुद्वयपरिमाणस्यकेवलतत्त्वनरसभवंति परिमाणस्यमनस

सिद्धां॰ मुक्ता॰ मानसातीयत्वाकृष्टपरिमाणाजनकत्वात् मुद्गरादिस्थस्य महत्त्वजनकत्वात् अणुजन्यस्याणुतरत्वप्रसंगात् एवं परममह
४ त्परिमाणमनीतीन्द्रियसामान्यविशेषाख्यबोध्याः इदमपि पर्यायेणापन्नत्वादिविषयस्यनकारणत्वं आयमानेसामान्येनमन्वा
र्गतः ज्ञायमानलिंगतानुमितिकरणमित्यभिप्रायेण मानसमत्वदेशाभावसमदन्तस्वकालवान्वातपरममहत्परिमा
णं [illegible] तस्यापिपुनःकारणत्वमित्याचार्याणामाशयइत्यन्ये तन्न ज्ञानादिविशेषगुणप्रति [illegible] कारणतायान्वा
चार्यकत्वात् ९० मन्यवर्ति तस्यकारणत्वस्य तत्रसमवायिकारणे आसन्नमसमवायिकारणंद्विविधमसम
वायिकारणमिबद्धः अत्रपरापितन्तुरीतन्तुसंयोगस्यपटासमवायिकारणत्वंस्यात् एवंज्ञानादिकमपिक्वचित्समवा
यिकारणंस्यात् एवंवेगादीनामभिघातादसमवायिकारणत्वंस्यात् तथापिपटासमवायिकारणलक्षणंतन्तुरीत
तुसंयोगभिन्नत्वंदेयं तुरीतन्तुसंयोगस्तु तुरीपटसंयोगंप्रति असमवायिकारणंभवत्येव एवंवेगादिकंवासमवायिकम श्रीराम
वायिकारणंभवत्येवेति तत्तत्कार्यासमवायिकारणत्वसपनतत्वाद्भिन्नत्वस्य आत्मविशेषगुणानां तु आत्मसमवायिकारणत्वना
भिन्नत्वात्सामान्यलक्षणमेव अत्रसमवायिकारणत्वं नामकार्यैकार्थकार्यप्रत्यासत्त्याकारणंकार्यमन्यासत्त्या ४
च भावकत्वं घटादिकंप्रति कपालसंयोगादिकं तत्रकार्यघटेनसहकारणस्यकपालसंयोगस्यैकस्मिन्कपाले
प्रत्यासत्तिरस्ति द्वितीयंयथा घटरूपंप्रतिकपालरूपमसमवायिकारणं तत्रघटरूपंप्रतिकारणघटेनसाक